

KARTA WYZWANIA/PROBLEMU

ID:	M05
Data aktualizacji wpisu:	
Autorzy:	Ryszard Szarfenberg
Grupa ekspercka:	Mieszkalnictwo i polityka społeczna

1. Nazwa wyzwania:

Rozwijanie opieki, integracji społecznej oraz aktywizacja zawodowa wybranych grup społecznych

2. Zwięzła charakterystyka wyzwania (uzasadnienie z elementem diagnozy):

Według zasady 18 Europejskiego Filaru Praw Socjalnych każdy ma prawo do przystępnych cenowo i dobrej jakości usług opieki długoterminowej, w szczególności opieki w domu i usług środowiskowych.

W tym kontekście wyzwaniem jest za niski poziom podaży usług opieki zapewnianej w mieszkaniach, które zapobiegają przedwczesnemu przeniesieniu do opieki stacjonarnej w rodzaju domu pomocy społecznej czy placówki opieki całodobowej. Opieka w takich sytuacjach jest niezbędna do życia w społeczności lokalnej i integracji społecznej. Ma ona zapobiegać izolacji i segregacji osób starszych.

W dekadzie 2021-2030 nastąpi ogromny przyrost liczby osób w wieku starszym. Na podstawie prognoz demograficznych GUS można szacować, że Liczba osób w wieku 75+ wzrośnie o prawie 50% (o 1,4 miliona osób), a osób w wieku 80+ wzrośnie o prawie jedną (o 507 tys.). Szacunek wzrostu potrzeb na asystencję i opiekę zapewnianą w mieszkaniach zależy od wielu założeń. Jeżeli przyjmiemy, że średnio potrzeby w tym zakresie ma 30% osób w wieku 75+ oraz, że przyrost liczby osób umieszczonych w opiece stacjonarnej będzie taki jak między latami 2014 i 2018 (wzrost o nie więcej niż 7,2%), to liczba osób w wieku 75+, które będą potrzebowały asystencji i opieki w mieszkaniach dynamicznie wzrośnie o 57% przy porównaniu lat 2018 i 2030 (więcej o 433,5 tys. osób, które będą potrzebowały asystencji i opieki).

Według zasady 17 Europejskiego Filaru Praw Socjalnych osoby niepełnosprawne mają prawo do usług, które pozwolą im na uczestnictwo w rynku pracy i w życiu społecznym, a także do środowiska pracy dostosowanego do ich potrzeb. Wyzwanie stąd wynikające to za małą podaż usług wyspecjalizowanych w aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami (np. specjalistyczne pośrednictwo pracy, zakłady aktywności zawodowej, trener pracy) oraz za małą podaż usług aktywizacji społecznej skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, czyli różne formy rehabilitacji społecznej, np. warsztaty terapii zajęciowej, turnusy rehabilitacyjne, środowiskowe domy samopomocy, a także miejsca aktywności społecznej dla wszystkich dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych prawnie w Polsce wynosił średnio 17% (średnia z kwartałów 2018-2020 do III kwartału), gdy dla osób sprawnych w tym samym czasie było to 80%. Luka jest więc ogromna i wynosi 63 pp.

Według zasady 14 Europejskiego Filaru Praw Socjalnych Każdy, kto nie dysponuje wystarczającymi środkami, ma prawo do odpowiedniego dochodu minimalnego zapewniającego godne życie na wszystkich jego etapach oraz skuteczny dostęp do towarów i usług wspierających. W przypadku osób zdolnych do pracy świadczenia związane z dochodem minimalnym powinny być powiązane z zachętami do (ponownego) włączenia się do rynku pracy. Druga część tej zasady jest tu kluczowa, przy czym „zachęty” należy rozumieć szeroko, czyli nie tylko w kategoriach relacji płac.

W tym kontekście wyzwaniami są:

1. Niska podaż programów aktywizacji zawodowej (w tym zatrudnienia socjalnego) dla osób korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej.
2. Konstrukcja zasiłków okresowych i celowych z pomocy społecznej nie sprzyjająca aktywizacji zawodowej osób, które z nich korzystają.

W 2019 r. 175 247 osobom zostały przyznane zasiłki okresowe z tytułu bezrobocia, a w urzędach pracy zarejestrowanych bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej było w tym roku 17 462 osoby, czyli w stosunku do osób korzystających z zasiłku okresowego było to 10%. W 2019 r. funkcjonowało 186 Centrów Integracji Społecznej, w których uczestniczyło 11,1 tys. osób. Jest to więc nawet mniej niż wykazano zarejestrowanych bezrobotnych. Trzeba przy tym pamiętać, że z usług CIS mogą korzystać osoby, które nie są klientami pomocy społecznej.

3. Wpływ na realizację celu/celów głównych KPM:

CEL 1. Budowa miast otwartych i przyjaznych dla wszystkich jego użytkowników.

4. Wymiar terytorialny (wskazanie wraz z uzasadnieniem)

W przypadku osób starszych priorytet dla miast z relatywnie wyższym odsetkiem osób starszych, które potrzebują wsparcia w codziennym funkcjonowaniu jako niezależne osoby we własnym mieszkaniu.

W przypadku osób z niepełnosprawnościami priorytet dla miast, w których jest większy odsetek osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym i w których jest mniejsza podaż miejsc pracy, trudniejsza sytuacja na rynku pracy, nie ma miejsc zatrudnienia chronionego, a także gdzie nie ma warsztatów terapii zajęciowej, środowiskowych domów samopomocy lub innych form aktywności pozazawodowej osób z niepełnosprawnościami. Priorytetem są miasta z większymi potrzebami i mniejszą podażą, a więc z większym deficytem miejsc pracy i usług tego rodzaju. Dodatkowo priorytet dla miast, które mają gorszą sytuację finansów publicznych.

W przypadku osób bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej priorytet mają miasta, gdzie jest wyższy odsetek osób zdolnych do pracy, które długotrwale korzystają z pomocy społecznej oraz te, w których jest niższa podaż programów aktywizacji zawodowej dla korzystających z pomocy społecznej. Priorytet mają miasta, w których jest wyższy odsetek osób korzystających z pieniężnej pomocy społecznej z powodu bezrobocia.

5. Powiązanie z kierunkiem/kierunkami działań w ramach modelu odpowiedzialnej urbanizacji:

Miasta sprawiedliwe

6. Priorytet/istotność z punktu widzenia realizacji celu/ów:

Wyzwania w zakresie opieki nad osobami starszymi oraz aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami i korzystających z pomocy społecznej są kluczowe dla realizacji idei miasta sprawiedliwego.

7. Odniesienia do diagnoz, dodatkowe materiały źródłowe, literatura:

Diagnozy i literatura w zakresie opieki nad osobami starszymi

1. Rafał Bakalarczyk, Starość po polsku. Propozycja reformy systemu opieki nad osobami starszymi, Klub Jagielloński 2021, <https://klubjagiellonski.pl/wp-content/uploads/2021/04/starosc-po-polsku-xxx-wersja-online-1.pdf>

2. Rafał Bakalarczyk, Piotr Błędowski i in., Opieka długoterminowa w Polsce dzisiaj i jutro, wydanie zaktualizowane i rozszerzone, 2020, https://niesamodzielnym.pl/uploads/RAPORT_OPIEKA_DLUGOTERMINOWA_2020.pdf
3. Usługi opiekuńcze świadczone osobom starszym w miejscu zamieszkania, NIK, 2017, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,17440,vp,20012.pdf>
4. Abramowska-Kmon A., Mynarska M., Opieka nad bezdzietnymi osobami starszymi w Polsce: opinie, doświadczenia, potrzeby, „Ubezpieczenia społeczne. Teoria i praktyka” 2020, nr 3 (146), https://www.zus.pl/documents/10182/3229939/611_20_Ubezpieczenia+spo%C5%82eczne_Abramowska_Mynarska.pdf/e05984af-4bf7-f913-bc3a-2b1849c12179
5. Jan Šiška, Julie Beadle-Brown, Report on the Transition from Institutional Care to Community-Based Services in 27 EU Member States, 2020
6. Slavina Spasova, Rita Baeten i in., Challenges in long-term care in Europe. A study of national policies, European Commission, 2018

Diagnozy i literatura w zakresie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami

1. Stephen Beyer, Andrea Meek, The opportunities and barriers of different employment models for persons with disabilities, ESPAD 2020
2. Sylwia Daniłowska i in., Badanie sytuacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami objętych usługami aktywizacji zawodowej przez Fundację Aktywizacja, 2019
3. Ewa Giermanowska, Niepełnosprawni obywatele i pracownicy. Niedoceniony potencjał zawodowy z perspektywy pracodawców i polityki społecznej, Studia BAS, 2015
4. Barbara Gąciarz i in. red, Polscy Niepełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej, 2014.

Diagnozy i literatura w zakresie osób bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej

1. R. Szarfenberg, M. Grewiński, J. Lizut „Polska reintegracja zawodowa i społeczna na tle wzorów zagranicznych”, współautor w 80%, , ekspertyza, Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, 2019 <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/reintegracja-modele.pdf>
2. Zatrudnienie socjalne jako instrument działań na rzecz rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej oraz wzmocnienia aktywności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, NIK <https://www.nik.gov.pl/plik/id,5728,vp,7421.pdf>
3. Raport z badania „Podmiot zatrudnienia socjalnego partnerem inicjatorów Programu Aktywizacja i Integracja oraz Programu Specjalnego realizowanych w latach 2014 -2015”, IRSS, 2016 http://zatrudnieniesocjalne.pl/wp-content/uploads/2017/07/RAPORT_PA_I_2016.pdf
4. M. Danecka, Zatrudnienie socjalne czy pomoc społeczna? Aktywizacja społeczno-zawodowa w opinii jej odbiorców, Ekonomia Społeczna nr 3/2013
5. Informacja o podmiotach zatrudnienia socjalnego - <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Informacja,o,KIS,i,CIS,4107.html>

8. Powiązane akty prawne:

Akty prawne w zakresie opieki nad osobami starszymi

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej
- Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarstwa i położnej
- Program "Opieka 75+"

Akty prawne w zakresie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami

- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
- Program Dostępność+

Akty prawne w zakresie osób bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy
- Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo na lata 2020-2022, MRiPS

9. Powiązanie wyzwania z globalnymi i europejskimi wyzwaniami rozwoju, w tym z realizacją celów zrównoważonego rozwoju ONZ (SDG):

Powiązania z wyzwaniami globalnymi i europejskimi w zakresie opieki nad osobami starszymi

- Europejski Filar Praw Socjalnych 2017, zasada 18: każdy ma prawo do przystępnych cenowo i dobrej jakości usług opieki długoterminowej, w szczególności opieki w domu i usług środowiskowych.
- Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, https://www.power.gov.pl/media/70778/ogolnoeuropejskie_wytyczne_deinstytucjonalizacja.pdf

Powiązania z wyzwaniami globalnymi i europejskimi w zakresie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami

- Europejski Filar Praw Socjalnych 2017, zasada 17: osoby niepełnosprawne mają prawo do usług, które pozwolą im na uczestnictwo w rynku pracy i w życiu społecznym, a także do środowiska pracy dostosowanego do ich potrzeb.
- Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030, marzec 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>
- O niepełnosprawności jest mowa w różnych częściach SDGs, a w szczególności w częściach związanych z edukacją, wzrostem gospodarczym i zatrudnieniem, nierównością, dostępnością osiedli ludzkich, a także na przykład z gromadzeniem danych i monitorowaniem SDGs. W celu 8: promowanie trwałego, sprzyjającego włączeniu społecznemu i zrównoważonego wzrostu gospodarczego, pełnego i wydajnego zatrudnienia oraz godnej pracy dla wszystkich, społeczność międzynarodowa dąży do osiągnięcia pełnego i wydajnego zatrudnienia oraz godnej pracy dla wszystkich kobiet i mężczyzn, w tym osób niepełnosprawnych, a także równej płacy za pracę o takiej samej wartości. Ściśle powiązany jest Cel 10, który dąży do zmniejszenia nierówności w krajach i między krajami poprzez wzmocnienie pozycji i promowanie włączenia społecznego, gospodarczego i politycznego wszystkich, w tym osób niepełnosprawnych. Cel 11 wyraża dążenie do tego, by miasta i osiedla ludzkie stały się zintegrowane, bezpieczne i zrównoważone. Aby zrealizować ten cel, wzywa się państwa członkowskie do zapewnienia

wszystkim dostępem do bezpiecznych, przystępnych cenowo, dostępnych i zrównoważonych systemów transportowych, poprawy bezpieczeństwa na drogach, zwłaszcza poprzez rozwój transportu publicznego, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób znajdujących się w trudnej sytuacji, takich jak osoby niepełnosprawne. Ponadto we wniosku wzywa się do zapewnienia powszechnego dostępu do bezpiecznych, integracyjnych i dostępnych, zielonych i publicznych przestrzeni, w szczególności dla osób niepełnosprawnych.

Powiązania z wyzwaniami globalnymi i europejskimi w zakresie osób bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej

- Wniosek ZALECENIE RADY w sprawie integracji osób długotrwale bezrobotnych na rynku pracy COM/2015/0462 final - 2015/0219 (NLE) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52015DC0462>
- Zalecenie Komisji z dnia 3 października 2008 r. w sprawie aktywnej integracji osób wykluczonych z rynku pracy (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 5737) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A32008H0867>
- Cele zrównoważonego rozwoju ONZ ważne w kontekście tego wyzwania to Cel 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie oraz Cel 8: Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi.